

DIDACTIC CONDITIONS OF COGNITIVE INDEPENDENCE FORMATION OF STUDENTS OF THE TECHNICAL UNIVERSITY IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE STUDY

O.M. Kabankova

Abstract. *The article is devoted to the theoretical analysis of the cognitive independence problem of students of the technical university in the process of foreign language study. The didactic conditions are determined and specified which contribute to the effective formation process of the investigated phenomenon.*

Key words: *cognitive independence, didactic condition, activation, actualization, intensification, harmonization.*

УДК [373.51 : 811.1] : 376.1

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

О.С. КАЗАЧІНЕР, *Комунальний вищий навчальний заклад
«Харківська академія неперервної освіти»*

e-mail: elena.kazachiner@gmail.com

Анотація. *У статті розроблено модель організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі. Виділено чинники її ефективності, складові компоненти, результат. Подана модель ґрунтується на специфіці предмету «Іноземна мова» й на особливостях організації навчально-виховного процесу на засадах інклюзивної освіти.*

Ключові слова: *навчально-виховний процес, організація навчально-виховного процесу з іноземної мови, інклюзивна освіта, інклюзивний клас.*

Актуальність (Introduction). Згідно з ЮНЕСКО, інклюзивне навчання – це «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі». Метою інклюзивного навчання є покращання навчального середовища, в якому вчитель і учні відкриті до різноманіття, де гарантується забезпечення потреб учнів і повага до їх здібностей та можливостей бути успішними.

На рівні держави затверджено ряд нормативних документів, які визначають порядок запровадження інклюзивної освіти в Україні: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.10 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти» (Додаток 1), Наказ Міністерства освіти і науки від 09.12.10 № 1224 «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» (Додаток 4), Інструктивний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26.07.2012 № 1/9-529 «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання», Інструктивний лист Міністерства освіти і науки молоді та спорту України від 18.05.12 № 1/9-384 «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 № 1224 «Про затвердження Положення про спеціальні класи для нав-

чання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах», а також Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання.

«Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» (Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 № 912).

У зв'язку з цим головним у своїй роботі ми вважаємо моделювання такого процесу навчання на уроці, де в центрі уваги знаходиться учень з його потребами, мотивами та інтересами. Це вимагає від учителя добору таких видів діяльності на уроці, щоб допомогти всім учням учитися радісно, творчо і бачити результати своєї праці. Надзвичайно важливе значення це має для навчання предмету «Іноземна мова», який, на відміну від інших навчальних предметів, є водночас і метою, і засобом навчання.

Учень може спілкуватись іноземною мовою лише під час уроку, якщо вчителю вдається наблизити урок до реального мовного спілкування, створити своєрідну модель іншомовного середовища. Шляхом застосування різних видів зорової, слухової, зорово-слухової наочності, створення мовленнєвих ситуацій, схожих на реальні, учитель немов би виводить учнів за стіни класу, перетворивши себе на носія мови, а учнів – у своїх співрозмовників. Тут певним чином створюється і мотивація оволодіння ІМ, оскільки учні захоплені новою діяльністю, в якій вони можуть успішно виконувати різні дії лише за умов володіння хоча б невеликою кількістю іншомовних засобів. Це підтверджує той факт, що залучення дітей з особливими потребами до навчання в найближчих за місцем проживання закладах загального типу сприятиме їхній кращій адаптації до навколишнього середовища, такі діти оволодівають соціальними навичками, почуваються більш самостійними, потрібними в суспільстві. Таким чином, процес оволодіння учнями іноземною мовою, на відміну від оволодіння ними рідною мовою, в природному мовному середовищі є свідомим, цілеспрямованим і керованим з боку вчителя процесом вивчення ІМ.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Питання запровадження інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах розглядалися в різноманітних аспектах у працях таких дослідників, як Є.А. Данілавичюс, О.Денисенко, С.Здрагат, А.Колупаєва, А.Крикун, Т.Момоток, Б.Мороз, Н.Полторакіна, О.Савельєва, Т.Сак, О. Усенко, В.Шнайдер, І.Ярмошук та ін. Проблему підготовки педагогічних кадрів до взаємодії з різними категоріями учнів з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної системи навчання досліджували Л.Антонюк, О.Дорошенко, Н.Компанець, О.Кучерук, С.Миронова, Ю.Моклович, Л.Савчук, Л.Тищенко та ін. Що стосується особливостей навчання іноземної мови в загальноосвітньому навчальному закладі, то це питання було предметом наукових пошуків таких учених, як Л.Білас [1], Н.Божко, М.Дьяченко, Л.Зєня, К.Назаренко, О.Першукова, О.Петрашук, В.Плахотник, Т.Полонська [7], В.Редько [8; 9], І.Самойлюкевич [10], В.Смелянська, Н.Тіт, Т.Юрченко та ін.

Таким чином, аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про актуальність проблеми організації навчально-виховного процесу з іноземної мови саме в інклюзивному класі, зокрема про необхідність розробки певної моделі, результатом запровадження якої стане ефективне навчання іноземної мови на засадах інклюзивної освіти в загальноосвітньому навчальному закладі.

Мета (Purpose). Мета статті полягає у визначенні особливостей організації нав-

чально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання:

1. Здійснити аналіз науково-педагогічної літератури з теми дослідження;
2. Розробити модель організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі;
3. Визначити перспективи подальших наукових досліджень у напрямі окресленої проблеми.

Методи (Methods). Теоретичні (аналіз педагогічної, психологічної літератури).

Результати (Results). Аналіз наукових праць [2; 3; 4; 5; 6] свідчить про те, що основними завданнями інклюзивного навчання іноземної мови є:

- здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти;
- забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей під час вивчення іноземної мови;
- створення освітньо-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку;
- створення позитивного мікроклімату у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування іноземною мовою дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;
- забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальних планів та програм навчання іноземної мови.

Проведені фахівцями соціально-психологічні дослідження підтверджують переваги інклюзивного навчання, зокрема іноземної мови, а саме:

1) програми інклюзивної освіти надають можливість дітям і учням з вадами взаємодіяти зі звичайними дітьми, спостерігати за ними, наслідувати їх, отримувати такий соціальний досвід, як і їхні здорові товариші;

2) спільне навчання стає корисним і для дітей без вад, оскільки вони з раннього віку стають чутливими та толерантними до потреб інших, вміють позитивно сприймати не схожих на них людей, у них виявляється вища соціальна відповідальність, більша впевненість у собі, що сприяє їх особистісному розвитку;

3) усі діти в системі інклюзивної освіти отримують підтримку і досвід того, що кожна людина може долати труднощі і перешкоди і, таким чином, досягати значних успіхів.

Таким чином, для розробки моделі організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі спочатку нами було визначено такі взаємозалежні *чинники його ефективності*, як специфіка предмета «Іноземна мова» та специфіка організації навчально-виховного процесу а засадах інклюзивного навчання. Цим зумовлено виділення трьох взаємопов'язаних *компонентів* моделі: діагностико-аналітичний, змістовий, оціночно-результативний.

Результатом упровадження даної моделі має, на нашу думку, стати ефективна організація навчально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі, а саме – набуття школярами, які мають особливості психофізичного розвитку, іншомовної комунікативної компетенції на базі загальноосвітнього навчального закладу.

Так, реалізація *діагностико-аналітичний компонента моделі* полягатиме в здійсненні діагностики й корекції пізнавальної, емоційно-вольової, моральної сфери, особистісних особливостей дитини, а також у залученні дитини до активної пізнавальної діяльності з іноземної мови на основі використання її позитивних нахилів та

інтересів.

Створення ситуації успіху під час вивчення іноземної мови, формування навичок спілкування іноземною мовою в усній та писемній формах, адаптація навчальних планів, навчальних матеріалів, навчальних програм з урахуванням конкретних потреб дитини (урахування індивідуальних та вікові особливостей дітей, і проходження ними програм з інших предметів, що дозволяє інтегрувати знання учнів з різних областей, здійснювати міжпредметну освіту), урахування особливостей навчання, виховання та розвитку різних категорій учнів з особливостями психофізичного розвитку під час організації навчально-виховного процесу з іноземної мови, активна і постійна участь учнів у всіх заходах навчально-виховного процесу, надання індивідуальної допомоги, яка б не віддаляла та не ізолювала учня, надання можливостей для узагальнення та передачі навичок, зокрема іншомовної мовленнєвої діяльності, розподіл обов'язків педагогом загального та спеціального навчання щодо планування, проведення й оцінювання уроків іноземної мови, активне залучення батьків школярів до навчально-виховного процесу з іноземної мови, підвищення їхньої педагогічної грамотності – таким, на наш погляд, має стати наповнення *змістового компонента*.

Показниками реалізації *оціночно-результативного компонента* нашої моделі є набуття учнями умінь слухати, говорити, читати, писати, формулювати й висловлювати судження; застосування цих навичок для формування й посилення відчуття спільноти шляхом взаємодії з іншими, роботи в групах, застосування мовлення для вияву поваги та оцінки процесів групової діяльності, емоційне задоволення учнів від виконання завдання, подолання ними труднощів під час розв'язання навчальних завдань з іноземної мови, підвищення самоповаги дитини, її самооцінки, оцінювання навчальних досягнень, саморефлексії, особистості учнів з особливостями психофізичного розвитку і з нормальним розвитком з іноземної мови за критеріями, що впроваджені в систему вітчизняної освіти, а також за допомогою тестів, портфоліо. Загальний очікуваний результат навчання іноземної мови – розуміння тексту й особистий відгук на нього – підходить для всіх учнів.

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, усе викладене вище дозволяє дійти висновку про те, що питання ефективної організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі на базі загальноосвітніх навчальних закладів на сьогодні є надзвичайно актуальним і потребує розв'язання.

Нами було розроблено модель організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі. Для її розробки визначено такі взаємозалежні чинники ефективності, як специфіка предмета «Іноземна мова» та специфіка організації навчально-виховного процесу а засадах інклюзивного навчання. Цим зумовлено виділення трьох взаємопов'язаних компонентів моделі: діагностико-аналітичний, змістовий, оціночно-результативний. Результатом упровадження даної моделі має стати ефективна організація навчально-виховного процесу з іноземної мови в інклюзивному класі, а саме – набуття школярами, які мають особливості психофізичного розвитку, іншомовної комунікативної компетенції на базі загальноосвітнього навчального закладу.

Перспективою подальших наукових пошуків у напрямі визначеної проблеми можуть, на нашу думку, стати визначення особливостей побудови навчальних програм, підручників, посібників з іноземної мови з урахуванням завдань інклюзивного навчання, а також напрямів організації навчально-пізнавальної діяльності різних категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку з даного предмета.

Список використаних джерел

1. Білас Л.М. Виховання національної самосвідомості старшокласників у процесі вивчення іноземної мови: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07; Ін-т пробл. виховання АПН України. - К., 2005. - 20 с.
2. Данілавічюче Є.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / Є.А. Данілавічюче, С.В.Литовченко; за заг. ред. А.А.Колупаєвої. - К.: А.С.К., 2012. - 360 с.
3. Денисенко О.Д. Головні завдання інклюзивного навчання // Педагогічний вісник. Випуск № 3. - 2012. - С. 76 – 78.
4. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі // Завуч. - 2009. - № 19.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. - К.: Самміт-Книга, 2009. - 272 с.
6. Крикун А. Психолого-педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу в сучасній інклюзивній освіті // Рідна школа. - 2013. - № 11. - С. 77 – 80.
7. Полонська Т. К. Портфоліо як складова системи моніторингу освітніх досягнень учнів основної школи // Педагогіка і психологія. - 2009. - № 3. - С. 99 –110.
8. Редько В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у змісті шкільних підручників з іноземних мов // Рідна школа. - 2010. - № 11. - С. 23 – 32.
9. Редько В. Г. Місце і роль підручника в навчанні іноземної мови в середній школі // Педагогіка і психологія. - 1998. - № 2. - С. 41 – 47.
10. Самойлюкевич І. В. Професійна підготовка вчителів іноземних мов до інноваційної діяльності в умовах інформаційного суспільства США // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. Випуск № 35. - 2007. - С. 115 – 119.

References

1. Bilas L.M. (2005) Vychovannya natsional'noyi samosvidomosti starshoklasnykiv u protsesi vyvchennya inozemnoyi movy [Upbringing senior pupils' national self-awareness in the process of learning a foreign language]: Avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.07 ; *In-t probl. vykhovannya APN Ukrayiny*. K.,20.
2. Danilavichyuchye Ye.A. (2012) Stratehiyi vykladannya v inklyuzyvnomu navchal'nomu zakladi [Strategies of teaching in inclusive educational establishment]: navchal'no-metodychnyy posibnyk / Ye.A. Danilavichyuchye, S.V.Lytovchenko; za zah. red. A.A.Kolupayevoyi. K.: A.S.K., 360.
3. Denysenko O.D. (2012) Holovni zavdannya inklyuzyvnoho navchannya [Main tasks of inclusive education] . *Pedahohichniy visnyk*. Vypusk № 3. 76-78.
4. Illyashenko T. (2009) Intehratsiya ditey z osoblyvymy osvitynymi potrebamy u zahal'noosvitn'omu navchal'nomu zakladi [Integration of special-needs children in a secondary educational establishment] . *Zavuch*. № 19.
5. Kolupayeva A.A. (2009) Inklyuzyvna osvita: realiyi ta perspektyvy [Inclusive education: realia and perspectives]: Monohrafiya. K.: Sammit-Knyha,272.
6. Krykun A. (2013) Psykholoho-pedahohichni umovy realizatsiyi kompetentnisnoho pidkходу v suchasniy inklyuzyvniy osviti [Psychological and pedagogical conditions of competence approach realization in a modern inclusive education] .*Ridna shkola*. № 11. 77-80.
7. Polons'ka T. K. (2009) Portfolio yak skladova systemy monitorynhu osvitnikh dosyahnen' uchniv osnovnoyi shkoly [Portfolio as a part of monitoring system of secondary school pupils' educational achievements] .*Pedahohika i psykholohiya*. № 3. 99-110.
8. Red'ko V. (2010) Zasoby formuvannya inshomovnoyi komunikatyvnoyi kompetentsiyi u zmisti shkil'nykh pidruchnykiv z inozemnykh mov [Means of foreign language

communicative competence forming in the content of foreign language course books]. *Ridna shkola*. № 11. 23-32.

9. Red'ko V. H. (1998) *Mistse i rol' pidruchnyka v navchanni inozemnoyi movy v seredniy shkoli* [Place and role of a course book in teaching a foreign language in secondary school]. *Pedahohika i psykholohiya*. № 2. 41-47.

10. Samoylyukevych I. V. (2007) *Profesiyna pidhotovka vchyteliv inozemnykh mov do innovatsiynoyi diyal'nosti v umovakh informatsiynoho suspil'stva SShA* [Foreign language teachers' professional training for innovational activity in conditions of the USA informational society]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu im. I. Franka*. Vypusk № 35.115-119.

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ИНКЛЮЗИВНОМ КЛАССЕ

Е.С. Казачинер

Аннотация. В статье разработана модель организации учебно-воспитательного процесса по иностранному языку в инклюзивном классе. Выделены факторы ее эффективности, составляющие компоненты, результат. Данная модель основана на специфике предмета «Иностранный язык» и на особенностях организации учебно-воспитательного процесса на основе инклюзивного обучения.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, организация учебно-воспитательного процесса по иностранному языку, инклюзивное обучение, инклюзивный класс

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN INCLUSIVE CLASSROOM

O.S. Kazachiner

Abstract. In the article the model of organization the educational process of foreign language in inclusive classroom was worked out. The factors of its effectiveness, components and result were singled out. This model is based on the specifics of subject "Foreign language" and on the specifics organization of the inclusive educational process.

Keywords: educational process, organization the educational process of foreign language, inclusive teaching, inclusive classroom

УДК : 316.46 : 378

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

В. В. КАРМАНЕНКО, асистент кафедри педагогіки та суспільних наук

Вищого навчального закладу Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава.

E-mail: vkarmanenko@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сформованості лідерських якостей у студентів економічних університетів. Проаналізовано результати комплексної діагностики лідерських якостей учасників освітнього процесу в закладах вищої освіти. Обґрунтована необхідність визначення та експериментальної перевірки педагогічних умов формування лідерських якостей у студентів економічних

© В.В. Карманенко, 2018